

УДК 342.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.14.19>

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ ВІДНОСИН

Лемеха Ростислав Ігорович,
кандидат юридичних наук,
здобувач наукового ступеня доктора
юридичних наук
(Запорізький національний
університет,
м. Запоріжжя, Україна)

У науковій публікації досліджується практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у сфері правового регулювання митних відносин. Зазначається, що юридичні спори у сфері митних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й органами публічної адміністрації в особі Державної митної служби України розглядаються адміністративними судами, у зв'язку із чим важливе дослідження правових висновків Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду у сфері правового регулювання митних відносин.

Підкреслюється важливість виконання рішень Європейського суду з прав людини й вжиття заходів загального характеру з метою недопущення порушень європейської Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Пропонується висновок про те, що в Україні поступово формується прецедентне право. Не зважаючи на належність національної правової системи до романо-германської правової сім'ї, правові висновки (позиції) Верховного Суду й рішення Європейського суду з прав людини відіграють все більшу роль в юридичній практиці й прямо впливають на результати правозастосування органів публічної адміністрації та судів. Проаналізовані постанови Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду. Рішення Європейського суду з прав людини у сфері правового регулювання митних відносин свідчать про важливість казуального тлумачення норм митного права для правильного розуміння та застосування норм Митного кодексу України й інших нормативно-правових актів.

Ключові слова: митні відносини, митне право, прецедент, Верховний Суд, конвенція, права людини, тлумачення, правозастосування, публічна адміністрація, заходи, рішення, постанови.

PRACTICE OF THE SUPREME COURT AND THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE AREA OF REGULATION OF THE CUSTOMS RELATIONS

Lemekha Rostyslav Ihorovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Doctoral Student in Juridical Sciences
(Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine)

The scientific publication is devoted to the practice of the Supreme Court and the European Court of Human Rights in the field of legal regulation of customs relations. It is noted

that legal disputes in the field of customs relations between economic entities and public administration bodies represented by the State Customs Service of Ukraine are considered by administrative courts, in connection with which it is important to study the legal conclusions of the Administrative Court of Cassation as part of the Supreme Court.

The methodology of this study is based on a complex combination of philosophical, general scientific (methods of logical method, system and structural-functional methods) and special legal research methods (method of legal dogma, method of legal modeling, methodology of comparative law, etc.), principles of objectivity and historicism.

The importance of implementing the judgments of the European Court of Human Rights and taking measures of a general nature in order to prevent violations of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is emphasized.

The theoretical and practical significance of this study is based on the fact that the analyzed decisions of the Supreme Court and the European Court of Human Rights in the field of customs relations are the basis for correct interpretation and application of customs law in national legal practice (in administrative cases and in administrative practice State Customs Service of Ukraine), as well as to formulate proposals for improving the current and future national legislation.

The conclusion is formulated that case law is gradually being formed in Ukraine. Despite the fact that the national legal system belongs to the Romano-Germanic legal family, the legal conclusions (positions) of the Supreme Court and decisions of the European Court of Human Rights play an increasing role in legal practice and directly affect the enforcement of public administration and courts. Analyzed decisions of the Administrative Court of Cassation of the Supreme Court and the decision of the European Court of Human Rights in the field of legal regulation of customs relations indicate the importance of casual interpretation of customs law for proper understanding and application of the Customs Code of Ukraine and other regulations.

Key words: customs relations, customs law, precedent, Supreme Court, convention, human rights, interpretation, law enforcement, public administration, measures, decisions, resolutions.

Вступ. Національне законодавство досить детально регулює митні відносини, враховуючи їх важливість для національної економіки та правової системи. Проте, на практиці часто виникають питання, які прямо не врегульовані нормами митного права й викликають неоднозначні тлумачення щодо порядку їх розв'язання. У випадку наявності спору про право, справа розглядається відповідним адміністративним судом, адже митні відносини – це, як правило, публічно-правові відносини між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та органами публічної адміністрації в особі Державної митної служби України. У зв'язку із цим важливим є дослідження правових висновків (позицій) Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у сфері правового регулювання митних відносин. В подальшому, після використання всіх національних засобів захисту порушеного права особа має право звернутись до Європейського суду з прав людини. Це право гарантується ст. 55 Конституції України. Крім того, у відповідності до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» національні суди застосовують при розгляді справ європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Таким чином, рішення Європейського суду з прав людини, які по суті є судовими прецедентами, є джерелом права для національних судів, проте виникає питання щодо обов'язковості їх врахування в національній юридичній практиці. З одного боку, із тексту згаданого закону випливає, що рішення Європейського суду з прав людини мають не обов'язковий, рекомендаційний характер для національ-

них судів. Але з іншого боку, у випадку ігнорування правової позиції, яка викладена в рішенні Європейського суду з прав людини, національний суд створює умови для звернення громадянина до такої міжнародної судової установи та фактично спонукає людину до цього. Як наслідок, Європейський суд з прав людини, посилаючись на свою правову позицію, задовольняє таку заяву та зобов'язує Україну усунути порушення права та виплатити особі справедливу сатисфакцію. Отже, національні суди та інші суб'єкти правозастосування (органи публічної адміністрації), включаючи посадових осіб Державної митної служби України, повинні враховувати положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини у своїй судовій та адміністративній практиці з метою запобігання порушенням прав і свобод людини. Враховуючи специфічність митних спорів, пов'язаних більшою мірою із зовнішньоекономічною діяльністю, кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини у цій сфері суспільних відносин, є незначною, проте це не зменшує важливість окремого наукового дослідження практики Європейського суду з прав людини у сфері митних відносин. Відсутність окремих досліджень такої тематики актуалізує необхідність такої публікації.

Теоретична й практична значимість такого дослідження обґрунтовується тим, що проаналізовані рішення Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у сфері митних відносин є основою для правильного тлумачення та застосування норм митного права в національній юридичній практиці (в процесі розгляду відповідних справ адміністративними судами та в адміністративній практиці Державної митної служби України), а також для формулювання пропозицій щодо удосконалення чинного та формування перспективного національного законодавства.

Питання адміністративно-правового регулювання митних відносин в Україні досліджуються в роботах фахівців у сфері адміністративного права, серед яких роботи О. Бандурки, В. Бевзенка, Н. Білак, М. Віхляєва, Н. Губерської, С. Гусарова, Р. Калюжного, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Кузьменко, В. Курила, Д. Лук'янця, Д. Лученка, П. Лютікова, М. Мельника, Р. Мельника, О. Миколенка, Я. Назарової, Н. Нижник, Д. Приймаченка, С. Стеценко, М. Тищенко, О. Чуприни, А. Школика й інших вчених-адміністративістів. З останніх досліджень слід відзначити дисертаційні роботи М. Мельника «Інститут митних режимів в митному праві України» [1], Н. Білак «Особливості переміщення об'єктів інтелектуальної власності через митний кордон України» [2], Я. Назарової «Правове регулювання митних режимів тимчасового ввезення та тимчасового вивезення» [3], О. Чуприни «Правове регулювання митних режимів переробки» [4] та його наукову публікацію «Класифікація митних режимів у юридичній науці та законодавстві» [5]. Проте, практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у сфері правового регулювання митних відносин досліджена фрагментарно, більшою мірою в рамках більш загальних тем, що актуалізує проведення дослідження.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні філософських, загальнонаукових (прийомів логічного методу, системного та структурно-функціонального методів) та спеціально-юридичних методів дослідження (методу юридичної догматики, методу юридичного моделювання, методології порівняльного правознавства тощо), принципів об'єктивності та історизму.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є дослідження практики Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у сфері правового регулювання митних відносин, зокрема щодо правових засад митних режимів.

Результати дослідження. Закони та підзаконні нормативно-правові акти в силу своєї правової природи мають абстрактний характер і містять правила поведінки

загального характеру. В той же час юридична практика мінлива, кожна юридична справа унікальна, що викликає необхідність казуального тлумачення норм законів, яке здійснюють органи публічної адміністрації та суди. Норми митного права також часто потребують казуального тлумачення, адже митні відносини є відносинами між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та органами публічної адміністрації в особі Державної митної служби України. Приватний інтерес максимально вигідно перемістити товар чи транспортні засоби через митних кордон України стикається з публічним інтересом захистити національну економіку від недоброякісної та несертифікованої продукції та максимально поповнити державний бюджет, чим обумовлені достатньо часті спори про право в такій сфері суспільних відносин. Враховуючи публічно-правовий характер митних відносин юридичні спори у сфері митної справи розглядають відповідні адміністративні суди. Важливу роль в тлумаченні норм митного права відіграє вища судова інстанція України. Постанови Верховного суду містять правові позиції, які зобов'язані враховувати у своїй практиці суди нижчих інстанцій. Такий обов'язок випливає із положення ч. 5 ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України, згідно з яким «при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду» [6].

Таким чином, враховуючи по суті прецедентний характер постанов Верховного Суду, можна говорити про повноцінну судову правотворчість в Україні, результати якої мають все більше значення для правильного розуміння та застосування норм матеріального та процесуального права органами публічної адміністрації та судами нижчих інстанцій.

Так, наприклад, Касаційний адміністративний суд у складі Верховного суду розмежував поняття «митний контроль» та «митне оформлення» (Постанова Верховного Суду від 18 січня 2018 р. у справі № 807/3168/14). У вказаній справі позивач оскаржував дії працівників митного поста щодо проведення переогляду транспортного засобу з вантажем та його затримки через проведення додаткових перевірочних заходів [7].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду вважає помилковими доводи скаржника, що митний контроль є складовою частиною митного оформлення при переміщенні товарів, транспортних засобів через митний кордон України, оскільки ці дві правові категорії – **митний контроль та митне оформлення – відрізняються за своїм змістом та являють собою два різні процеси, які мають свої власні системні характеристики.**

Так, відповідно до ст. 4 Митного кодексу України, митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [8].

Згідно з приписами ст. 321 Митного кодексу України товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно із заявленим митним режимом. У разі вивезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення за межі митної території України митний контроль закінчується після здійснення їх митного оформлення та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму [8].

На підставі наведених норм колегія суддів дійшла висновку, що **під митним контролем товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають**

з моменту заявлення митного режиму (шляхом подання митної декларації) до фактичного перетинання ними митного кордону України (отримання дозволу від митного органу) [7].

Таким чином, навіть після завершення митного оформлення товару, яке в цьому випадку було здійснено на внутрішньому митному посту, **митні органи у пункті пропуску на митному посту уповноважені були здійснювати митний контроль товару** шляхом проведення передбачених Митним кодексом України контрольно-перевірочних заходів **до фактичного перетинання таким товаром митного кордону України.**

Водночас на підставі викладеного суд касаційної інстанції зазначає, що суди першої та апеляційної інстанцій при обґрунтуванні рішень помилково виходили з того, що митний контроль містить також митне оформлення, оскільки ці правові категорії не співвідносяться як загальне та окреме, проте це не вплинуло на правильність прийнятих судових рішень у зазначеній справі [7].

Заслугує на увагу практика Верховного Суду щодо спорів, що виникають при визначенні митними органами вищої ціни товарів, ніж заявляється імпортерами при ввозі товару в Україну.

Як зазначає А. Паркулаб, лише з моменту вступу в силу нових процесуальних кодексів (15 грудня 2017 р.) по 17 листопада 2019 р. судами розглянуто приблизно 3 000 справ, в яких оскаржуються рішення митниць про коригування митної вартості. Верховним Судом розглянуто приблизно 400 касаційних скарг із такої категорії справ [9].

Передумовою спорів, на думку А. Паркулаба, є як недосконалість Митного кодексу, так і постійні намагання уряду в ручному режимі збільшувати надходження до бюджету з митниць шляхом запровадження негласних індикативних цін, «таблиць», профілів ризику тощо. Оскільки таке ручне регулювання несумісне з положеннями Митного кодексу, на рівні Верховного Суду сформувалась переважно позитивна практика для імпортерів. Виключенням стала постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 р. по справі №816/2396/17.

Зазвичай обставини справ, в яких розглядається правомірність рішень про коригування митної вартості, є типовими і повторюються від справи до справи. Імпортер заявляє до митного оформлення товару, вартість якого визначає за першим методом (за ціною контракту). Митний орган з тих чи інших підстав не визнає заявлену митну вартість, приймає рішення про коригування митної вартості і відмовляє в митному оформленні за заявленою митною вартістю. Далі у імпортера, який не згоден з прийнятими рішеннями, але бажає все ж таки якнайшвидше отримати товари, є два варіанти дій: самостійно сплатити митні платежі з ціни, визначеної митним органом, і в подальшому, в разі скасування рішень, вимагати їх повернення, або надати фінансові гарантії сплати різниці митних платежів між ціною, визначеною імпортером, і ціною, визначеною митним органом. У фінансових гарантіях є два істотні недоліки: їх можуть видавати тільки уповноважені і внесені до реєстру гарантів юридичні особи (лише п'ять гарантів в реєстрі станом на 16 липня 2019 р.), а максимальний строк гарантії складає 90 днів. Якщо за 90 днів рішення про коригування митної вартості не скасовується, імпортер вимушений сплатити різницю митних платежів [9].

А. Паркулаб зазначає, що отримати за 90 днів рішення суду про скасування рішення про коригування митної вартості, яке набрало законної сили, не вбачається можливим навіть теоретично. У зв'язку із цим, у більшості випадків після відмови у митному оформленні за заявленою ціною імпортери подають нову митну декларацію з ціною, визначеною митним органом, сплачують різницю митних платежів, а далі вже оскар-

жують рішення про коригування митної вартості, і в разі успіху повертають різницю. Те, яким чином імпортер здійснював митне оформлення після прийняття рішення, не мало жодного значення при вирішенні питання щодо правомірності рішень про коригування митної вартості товарів під час судового розгляду, і ніколи особливо не цікавило суди. Але, в постанові Верховного Суду від 30 жовтня 2018 р. по справі № 816/2396/17 суд висловив новий погляд на звичні речі. Згідно з вказаним рішенням, подання нової митної декларації з ціною, визначеною митним органом, свідчить про згоду декларанта з такою ціною, а відтак правовий спір між сторонами вичерпано внаслідок погодження декларанта із митною вартістю, визначеною митним органом, і у задоволенні позову про скасування рішення про коригування митної вартості слід відмовити. Єдиним варіантом поведінки, яка свідчить про незгоду декларанта з визначеною митним органом вартістю та надає можливість в подальшому оскаржувати рішення в суді, за позицією суду, залишається надання фінансових гарантій відповідно до ч. 7 ст. 55 Митного кодексу [9].

Таким чином, Верховний Суд у вказаному рішенні відступив від усталеної судової практики. В той же час, факти відступу судів нижчих інстанцій від правових позицій Верховного Суду за усталеною практикою зустрічаються не часто, адже в такому випадку зацікавлена особа звертається до вищих судових інстанцій та в більшості випадків отримує рішення на свою користь, посиляючись на сформовані правові позиції Верховного Суду.

Проте, трапляються ситуації, коли особа не задоволена рішенням національних судів і вважає своє право порушеним. В такому випадку суб'єкт має гарантоване Конституцією України та європейською Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод право звернутися до міжнародної судової установи, а саме Європейського суду з прав людини. Так, згідно із ч. 2 ст. 55 Конституції України, «кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [10].

Європейський суд з прав людини є конвенційним органом, який здійснює свою діяльність на підставі європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка ратифікована Україною. Його рішення не є обов'язковими для національних судів, проте обов'язковими є рішення Європейського суду з прав людини щодо виплати справедливої сатисфакції заявнику, права якого порушено державою-відповідачем.

Як справедливо зазначає О. Давидчук, саме поняття виконання рішення Європейського суду з прав людини звісно не обмежується питанням виплати відшкодування за завдану заявникові матеріальну та(або) нематеріальну шкоду. Те чи інше рішення з констатацією порушення положень Конвенції передбачає необхідність вжити заходи індивідуального та загального характеру. Необхідно також зазначити, що виплата справедливої сатисфакції є складовою частиною заходів індивідуального характеру. Зокрема у справі «Скоццарі і Гінта проти Італії» Суд зазначив, що Високі Договірні Сторони взяли на себе обов'язок виконувати остаточні рішення Європейського суду у будь-якій справі, в якій вони є сторонами, і виконання цих рішень здійснюється під контролем Комітету Міністрів Ради Європи. З цього слідує, *inter alia*, що рішення, відповідно до якого Європейський суд визнав порушення, покладає на державу-відповідача обов'язок не лише здійснити на користь заявника виплати, присуджені у якості справедливої сатисфакції, але також і здійснити під контролем Комітету Міністрів загальні, і, якщо це доречно, індивідуальні заходи, здійснення яких є необхідним в рамках внутрішньої правової системи, аби покласти край виявленому порушенню

та виправити негативні наслідки такого порушення. Більше того, знаходячись під контролем Комітету Міністрів, держава-відповідач вільна у виборі засобів, якими вона виконуватиме свої зобов'язання за ст. 46 Конвенції, за умови, що такі засоби не суперечитимуть висновкам, які містяться у рішенні Європейського суду [11].

У сфері правового регулювання митних відносин Європейський суд з прав людини приймає рішення не часто, адже в рамках Європейського Союзу діє свобода переміщення товарів і транспортних засобів через внутрішні митні кордони держав-членів ЄС. Серед найбільш актуальних, що були прийняті достатньо недавно, слід виділити такі.

Перше, рішення Європейського суду з прав людини у справі «Садоха проти України» (Заява № 77508/11) від 11 липня 2019 р., яке набуло статус остаточного 11 жовтня 2019 р. У вказаній справі заявник скаржився на те, що конфіскація його отриманих законним шляхом коштів була надмірним і непропорційним заходом, та що його не було належним чином викликано у судові засідання у його справі [12].

22 липня 2011 р. заявник подорожував з аеропорту «Київ» (Жуляни) до Польщі. Він пройшов через «зелений коридор», перевозячи 41 000 євро готівкою у ручній поклажі. Під час контролю на безпеку його ручну поклажу було проскановано. Згідно з твердженнями заявника, як тільки працівник служби авіаційної безпеки запитав його, чи перевозив він будь-яку готівку, заявник повідомив, що в його ручній поклажі були гроші й показав їх працівнику служби авіаційної безпеки. Згідно зі складеним на місці Державною митною службою України протоколом про порушення митних правил заявник порушив процедури митного контролю у зоні спрощеного митного контролю, перевозячи товари (готівку), які підлягали обов'язковому декларуванню та письмово не задекларував суму грошей, яку перевозив, у повному обсязі. Йому пред'явили обвинувачення в порушенні ст. ст. 339 і 340 Митного кодексу України. Працівник митниці вилучив 31 000 євро як предмет правопорушення, дозволивши заявнику залишити решту 10 000 євро [12].

10 серпня 2011 р. Солом'янський районний суд міста Києва встановив, що протокол про порушення митних правил був достатнім доказом правопорушення, та ухвалив постанову про конфіскацію суми у розмірі 31 000 євро.

Проаналізувавши доводи заявника та представника Уряду України, Європейський суд з прав людини зазначив, що немає жодних доказів, які підтверджують спричинення заявником якоїсь серйозної шкоди державі: він не ухилявся від сплати мита або будь-яких інших зборів і не завдав державі будь-якої іншої матеріальної шкоди. Твердження, яке містилося у постанові апеляційного суду про те, що дії заявника завдали «істотної шкоди зовнішньоекономічним інтересам і безпеці України», є занадто нечітким і загальним та не є підтвердженим іншими деталями щодо того, у чому саме полягала ця шкода. Тому Суд вважає, що стягнення у вигляді конфіскації не було направлено на відшкодування матеріальної шкоди, оскільки держава не зазнала жодних втрат внаслідок недекларування заявником коштів, а було стримуючим та каральним за своїм призначенням. Крім того, Суд вважає, що межі проведеного національними судами розгляду справи були занадто вузькими, щоб відповідати вимозі встановлення «справедливого балансу», притаманній другому абзацу ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. За цих обставин конфіскація незадекларованих коштів у повному обсязі, на думку Суду, поклала індивідуальний і надмірний тягар на заявника та була непропорційною вчиненому правопорушенню. Отже, було порушено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [12].

Таким чином, Європейський суд з прав людини врахував дискреційні повноваження національних судів та зазначив, що підставою для встановлення порушення

ст. 1 Першого протоколу до європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у цій справі був непропорційний характер накладеного на заявника стягнення, що не означає, що заявник не повинен був нести жодної відповідальності за вчинене ним порушення національного законодавства.

Друге, рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мякотін проти України» (Заява № 29389/09) від 17 грудня 2019 р. Згідно з матеріалами справи заявник стверджував про порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з конфіскацією його автомобіля за стверджуване порушення митних правил. 22 червня 2007 р. заявник отримав видану іспанськими органами влади посвідку на постійне проживання, дійсну до 18 червня 2009 р. Він зазначив, що на момент подій проживав в Іспанії. 30 квітня 2008 р. заявник перетнув кордон України з Польщею на митному посту «Краковець». Він їхав на купленому в Іспанії автомобілі «Опель Вектра». Під час проходження митного контролю заявник зазначив, що постійно проживав в Іспанії та приїхав до України для продовження навчання. У митній декларації заявник також вказав, що проживав в Іспанії. Для підтвердження своєї заяви заявник надав посвідку на постійне проживання в Іспанії. Працівник митниці Т. вирішив, що заявнику, як резиденту Іспанії, було дозволено тимчасово до 30 червня 2008 р. ввезти автомобіль на митну територію України без сплати ввізного мита [13].

05 червня 2008 р. заявника зупинили працівники ДАІ і 27 червня 2008 р. було складено протокол про адміністративне правопорушення. Було зроблено висновок, що заявник порушив митні правила, оскільки він мав вважатися резидентом України, і тому мав сплатити за свій автомобіль 56 394,40 українських гривень (приблизно 5 000 євро на момент подій) митних зборів. 10 листопада 2008 р. Бердянський міськрайонний суд, посилаючись на ст. 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. ст. 322 і 328 Митного кодексу України, закрит провадження у справі заявника у зв'язку із закінченням строку давності, проте зобов'язав конфіскувати автомобіль заявника.

За результатами розгляду зазначеної справи Європейський суд з прав людини зазначив, що заявника було покарано за ухилення від сплати ввізного мита через подання нібито неправдивих відомостей в митній декларації щодо його статусу резидента. Проте вбачається, що одним із головних питань, які оскаржуються у цій справі, було визначення того, чи дійсно заявник був резидентом України, чи ні. Суд зазначив, що органи державної влади дійшли такого висновку на тій підставі, що постійне місце проживання заявника було зареєстроване в Україні і в його паспорті не було штампу «постійне проживання». У зв'язку з цим Європейський суд з прав людини зауважив, що питання полягає в тому, чи було чинне на той момент відповідне законодавство достатньо передбачуваним, щоб заявник, який проживав в Іспанії на законних підставах, правильно визначив своє місце проживання для цілей митного декларування, а саме – зробив висновок, що відсутність у паспорті штампу «постійне проживання» та реєстрація його місця проживання в Україні не дозволять йому вказати в митній декларації, що його постійне місце проживання було в Іспанії [13].

Суд також зазначив, що ніщо не свідчить про те, що заявник ввозив заборонені товари, коли-небудь обвинувачувався у скоєнні інших злочинів, пов'язаних з порушенням митних правил, або володів автомобілем незаконно. Насамкінець Суд зазначив, що формулювання ст. 351 Митного кодексу України (чинного на момент подій), за якою заявника було визнано винним, надало національним судам певну свободу розсуду щодо накладання стягнень. Зокрема, вона передбачала, що заборонені дії є підставою для накладення штрафу, конфіскації товарів, у тому числі конфіскації транспортних засобів. Проте враховуючи, що на момент розгляду справи заявника

строки для накладення інших стягнень, окрім конфіскації, закінчилися, відповідно до ст. ст. 322 і 328 Митного кодексу України національні суди могли накласти лише стягнення у вигляді конфіскації. На думку Суду, звуження вибору санкцій до стягнення у вигляді конфіскації без встановлення жодних строків руйнує саму суть необхідного справедливого балансу між вимогами загального інтересу та захистом права особи на власність. За цих обставин, беручи до уваги зазначені міркування у сукупності, Суд дійшов висновку, що оскаржувана конфіскація була непропорційною скоєному правопорушенню, а тому поклала на заявника надмірний тягар. Таким чином, на підставі аналізу національного законодавства, Конвенції та доводів сторін, Європейський суд з прав людини встановив, що автомобіль було конфісковано у заявника всупереч ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [13].

Таким чином, Європейський суд з прав людини звернув увагу на необхідність дотримання органами публічної адміністрації України принципу правової визначеності, а також дотримання справедливого балансу між вимогами загального інтересу та захистом права особи на власність.

Проаналізовані рішення Європейського суду з прав людини є показовими та повинні стати підставою для вжиття заходів загального та індивідуального характеру, спрямованих на усунення причин порушення європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у сфері правового регулювання митних відносин.

Висновки. Дослідження практики Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у сфері митних відносин дозволяє зробити висновок про те, що в Україні поступово формується прецедентне право. Не зважаючи на належність національної правової системи до романо-германської правової сім'ї, правові висновки (позиції) Верховного Суду та рішення Європейського суду з прав людини відіграють все більшу роль в юридичній практиці та прямо впливають на результати правозастосування органів публічної адміністрації та судів. Проаналізовані постанови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду та рішення Європейського суду з прав людини у сфері правового регулювання митних відносин свідчать про важливість казуального тлумачення норм митного права для правильного розуміння та застосування норм Митного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

Перспективність подальшого дослідження такої тематики обумовлена активною судовою правотворчістю Верховного суду та Європейського суду з прав людини та необхідністю вжиття заходів загального характеру з метою забезпечення додержання державою положень європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, порушення яких встановлене рішеннями Європейського суду з прав людини, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді.

Список використаних джерел:

1. Мельник М.В. Інститут митних режимів в митному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2016. 251 с.
2. Білак Н.І. Особливості переміщення об'єктів інтелектуальної власності через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Міжнародний гуманітарний університет. Одеса, 2019. 25 с.
3. Назарова Я.Б. Правове регулювання митних режимів тимчасового ввезення та тимчасового вивезення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне

право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.

4. Чуприна О.В. Правове регулювання митних режимів переробки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.

5. Чуприна О.В. Класифікація митних режимів у юридичній науці та законодавстві. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 133–139.

6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV (у редакції від 15 серпня 2020 року) / *Верховна Рада України*. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10971>.

7. Верховний суд розмежував поняття «митний контроль» та «митне оформлення» / Офіційний портал «Судова влада України». URL: <https://court.gov.ua/press/news/512072/>.

8. Митний кодекс України Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI (у редакції від 19 червня 2020 року) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

9. Паркулаб А.В. Верховний суд ламає усталену практику у справах про коригування митної вартості? *Протокол: юридичний інтернет-ресурс*. Юридичний портал Протокол. Юридична дискусія. Статті. URL: https://protocol.ua/ua/verhovniy_sud_lamae_ustalenu_praktiku_u_spravah_pro_koriguvannya_mitnoi_vartosti/.

10. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (у редакції від 01 січня 2020 року) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

11. Давидчук О.В. Виконання рішень Європейського суду з прав людини / Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7591.

12. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Садоха проти України» (Заява № 77508/11) від 11 липня 2019 року (набуло статус остаточного 11 жовтня 2019 року). *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e50.

13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мякотін проти України» (Заява № 29389/09) від 17 грудня 2019 року. *База даних «Законодавство України»*. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e79.